

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ความเป็นมา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เริ่มแรกเมื่อ พ.ศ.2523 ทรงทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ต่อมาทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการอื่นๆ รวม 8 โครงการ และขยายพื้นที่ดำเนินงานไปยังสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ มีหน่วยงานร่วมดำเนินงานสนองพระราชดำริทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงทรงโปรดฯ ให้สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ (แผน กพด.) ฉบับที่ 1 พ.ศ.2535-2539 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2540-2544 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2545-2549 และฉบับที่ 4 พ.ศ.2550-2559 เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาและวัตถุประสงค์ของแผน กพด.ฉบับที่ 4

เด็กและเยาวชนมีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง ไม่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน มีความรู้และทักษะทางวิชาการ และการอาชีพเพื่อเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติได้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้รับโอกาสในการพัฒนา และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายสูงสุด อันจะช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผน กพด.ฉบับที่ 4 พ.ศ.2550-2559 ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชนเริ่มตั้งแต่ในครรภ์มารดา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้ทางวิชาการ

วัตถุประสงค์ที่ 4 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการอาชีพ

วัตถุประสงค์ที่ 5 ปลูกฝังจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ที่ 6 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป้าหมายและกรอบการดำเนินงานของวัตถุประสงค์ที่ 4

เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการอาชีพ มีการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ 2 โครงการ โดยหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์นี้ คือ

1. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยกรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง และกรมปศุสัตว์
2. โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

เป้าหมายของวัตถุประสงค์ที่ 4

1. เด็กและเยาวชนทุกคนมีความรู้และทักษะพื้นฐานทางการเกษตรยั่งยืนในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภค และทางด้านอาชีพที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

2. เด็กและเยาวชนทุกคนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักการและอุดมการณ์สหกรณ์

พื้นที่เป้าหมาย

1. โรงเรียนในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.)
2. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
3. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
4. โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
5. ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เงื่อนไขความหลากหลายของโรงเรียน

โรงเรียนและศูนย์การเรียนในโครงการ มีความหลากหลายทั้งขนาดของโรงเรียน/ศูนย์การเรียน ความทุรกันดาร ความขาดแคลน ซึ่งแต่ละแห่งมีบริบทและสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดการโครงการแต่ละแห่งต้องมีความแตกต่างกัน แบ่งพื้นที่เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.กลุ่มพื้นที่ทุรกันดาร จำนวน 332 แห่ง (ตชด.25 สพฐ.41 กศน.266 แห่ง)

เกณฑ์ การคมนาคมและการเข้าถึงยากลำบาก สามารถเดินทางได้เฉพาะบางฤดูกาลหรือต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ และมีข้อจำกัด

ทางด้านสภาพพื้นที่

บริบทชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อย มีภาษา วัฒนธรรมและประเพณีโดยเฉพาะของตนเอง เด็กและเยาวชนขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ระบบตลาดยังเข้าถึงได้น้อย เด็กและเยาวชนมีปัญหาด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย

เป้าหมาย - เน้นให้มีการผลิตที่พอเพียงต่อการบริโภคสำหรับอาหารกลางวัน

- เป็นการผลิตที่สามารถพึ่งตนเองได้ ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอกให้น้อยลง

- สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในท้องถิ่นต่อไปได้

2.กลุ่มพื้นที่ห่างไกล จำนวน 81 แห่ง (ตชด.38 สพฐ.42 อบต.1 แห่ง)

เกณฑ์ โรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ใช้เวลาในการเดินทางมากและเข้าถึงไม่สะดวกในบางฤดู แต่ก็ยังสามารถใช้รถขับเคลื่อนสองล้อ

บริบทชุมชน เป็นชุมชนที่มีความผสมผสานกันระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ มีการผสมผสานกันของวัฒนธรรมประเพณีระหว่างท้องถิ่นและเมือง คนส่วนใหญ่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ระบบตลาดเข้าถึงได้ง่าย เด็กและเยาวชนยังมีปัญหาโภชนาการและสุขภาพอนามัย

เป้าหมาย - เป็นกิจกรรมที่ผสมผสานกันทั้งปริมาณการผลิตและการเรียนรู้ (เน้นการเรียนรู้)

- การผลิตมีความหลากหลาย มีการจัดการทรัพยากรที่ดิน ทุน แรงงาน อย่างมีประสิทธิภาพ ผลผลิตที่เกิดขึ้นสนอง

ต่อความต้องการวัตถุดิบอาหารกลางวันตามศักยภาพการผลิต

- รูปแบบการผลิตมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

- การบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. กลุ่มพื้นที่ใกล้เมือง จำนวน 186 แห่ง (ตชด.99 สพฐ.80 เอกชน 1 อบต.6 แห่ง)

เกณฑ์ อยู่ใกล้กับเมือง สามารถเดินทางได้สะดวกทุกฤดูกาล ใช้เวลาไม่นานนัก

บริบทชุมชน เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีเหมือนกับชุมชนเมือง คนเกือบทั้งหมดสามารถพูด ฟัง อ่าน เขียน ภาษาไทยได้ มีบริการพื้นฐานของรัฐ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ระบบตลาดเข้าถึงได้สะดวกสามารถรับรู้ข่าวสารได้สะดวก เด็กและเยาวชนเริ่มมีปัญหาภาวะโภชนาการเกิน

เป้าหมาย - เน้นกระบวนการเรียนรู้ระบบการผลิต รู้จักวางแผนและงบประมาณการผลิต (ไม่เน้นผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภค)

- กิจกรรมการผลิตที่เกิดขึ้นในโรงเรียนมีความหลากหลาย มีลักษณะเป็นแปลงถาวรเป็นหลักวิชาการทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย

- มีการจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้เฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับ

เทคโนโลยีสมัยใหม่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียง และการบริหารจัดการ

4. กลุ่มพื้นที่พิเศษ จำนวน 54 แห่ง (ตชด.21 สพฐ.19 เอกชน 14 แห่ง)

สภาพพื้นที่/ข้อจำกัด เป็นกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคง การเข้า-ออกโรงเรียนมีความเสี่ยง ครูและนักเรียนดำเนินการเรียนการสอนไม่ได้เต็มที่

บริบทชุมชน เป็นโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคง ปัญหาพิเศษหรือเฉพาะกิจอื่นๆ ที่มีพระราชกระแสให้ดำเนินการเป็นกรณีพิเศษหรือเร่งด่วน เช่น พื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสงขลา)

เป้าหมาย - ลดเป้าหมายการผลิตเพื่อบริโภค เน้นกระบวนการเรียนรู้ระบบการผลิต โดยมีลักษณะเป็นแปลงถาวรตามหลักวิชาการด้านการผลิต

- จัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียง และการบริหารจัดการ

- ไม่เน้นการจัดตั้งกองทุนการผลิต

- เน้นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูและนักเรียน